

ANKARA “ÇAYYOLU” UYDU KENTİNDE SOSYO-KÜLTÜREL YAŞAMIN YENİ BOYUTLARI

Prof. Dr. Mahmut TEZCAN*

GİRİŞ

Ülkemizde 1990’lı yıllardan sonra metropoliten yörelerde uydu kentler oluşmaya başladı. Bu yörelere göçlerin sürüp gitmesi ile artık kentin eski mekânları önemini kaybetti. Böylece uydu kentler yaygınlaşarak metropoliten yöreler genişledi.

Ankara’daki Eskişehir yolu üzerindeki Çayyolu Köyü ve civarı da bu uydu kentlerden birisidir.

Daha çok kentin orta katmanlarından oluşan yeni yöre, Yenimahalle Belediyesine bağlıdır.

Konutların bir kısmı çok katlı, bir kısmı ikiz ve müstakil villa, bir kısmı beş katlı apartman, bir kısmı ise sıra evler biçimindedir. Burası SİTE biçiminde bir yönetime sahiptir. Her site ayrı bir mahalledir. Böylece site yönetimi yeni bir kültür oluşturmuştur. Bu yeni kültür, eski kültürden öğeler de taşımaktadır. Yani geleneksel halk kültürü ve yeni kültür birlikte yaşamaktadır.

Açıklamalarımız araştırma tekniklerinden “Gözlem” tekniğine dayandırılmıştır.

Yöre, daha çok bir konut yöresidir. Fakat iş merkezleri de açılmaktadır. Aileler merkezle bağlantılarını özel arabalar, otobüs ve dolmuşla sağlamaktadır.

Yöre bir Avrupa kenti niteliğindedir. İlişkiler sağlıklıdır. Fakat yeterli kamu hizmetleri henüz sağlanamamıştır.

Yörede çocukların, gençlerin, yaşlıların gereksinimlerinin karşılandığı çağdaş bir kültür gelişmektedir.

Köyün merkezi tamamen kentleşmiş ve kent kurumları ile dolmuştur. Lüks mağazalar, bankalar, lokantalar, pastaneler, köyün içinde bir kent manzarası göstermektedir.

Devlet dairelerinin çoğunun Eskişehir yoluna kayması, metro yapımı ve üniversitelere yakınlık (Bilkent Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Beytepe (Hacettepe Üni.) gibi etmenler yörenin değerini arttırmıştır. Arsa fiyatları astronomik miktarlara yükselmiştir.

Yeme-İçme

Yörede açık havada ve kapalı yerde lokantalar, ayaküstü yiyecek yerleri çok sayıdadır. Bunların çoğu çarşı içlerinde ve bağımsız lokantalar biçimindedir. Nitelikli olan bu lokantaların fiyatları yüksektir. Müşterilerin bir kısmı ise Ankara’dan gelmektedir. Balıkçılar hem köyde, hem de kapalı çarşılarda, marketlerde yer alır. Pizacılar da çok sayıdadır. Binaların balkonlarında sebzeler kurutulmaktadır (Geleneksel kültürün sürmesi). Lokantalar

* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi.

motorlarla evlere de servisler yapmaktadırlar. Piza, pasta, pide gibi yiyecekler paket servislerle evlere kadar gelmektedir.

Komsuluk İlişkileri

Komşuluk ilişkileri, geleneksel kesime oranla zayıftır. Yani kent merkezindeki apartmanlarda olduğu gibi kimse kimseyi tanımaz. Ancak bazı sitelerde komşuluk ilişkileri görülmektedir. Bu durum site yöneticilerinin tutumuna bağlıdır. Bu konuda duyarlı olan yöneticiler, komşuluk ilişkilerini teşvik etmektedirler. “Komşular Günü” düzenleyerek sitenin bahçesinde yıllık döner partileri verilmektedir. Düğün, nikâh gibi törenlere birlikte gidilmektedir. Ayrıca hanımlar kendi aralarında gün düzenlemektedirler. Bu da sitede dayanışmayı arttırmaktadır.

Işıklandırma

Yılbaşına yakın tarihlerde, özellikle Aralık ayının ikinci yarısından sonra bütün sitelerde yoğun bir ışıklandırma etkinliği görülmektedir. Lambaların direkleri, sitelerdeki ağaçlar, evlerin balkonları, giriş kapıları ışıklarla süslenmektedir.

Bu ışıklar hazır olarak kordonlar halinde satın alınmaktadır. Çocuklu evler, yılbaşı süslemelerine daha çok özen göstermektedirler. Çeşitli süslerle kaplı yapay çamlar balkonlarda ve evlerin salonlarında yer almaktadır.

Apartment dairelerinin kapıları ve balkonlar özel olarak çeşitli süslerle rengârenk yapılmaktadır. Caddeler ve dükkânlar da bolca ışıklandırılmaktadır.

Sitedeki komşu kadınlar yılbaşında birbirlerine armağan vermektedir. Armağanlar daha çok evlerde süs olarak kullanılan şeylerdir.

Güvenlik Görevlileri

Sitelerin girişinde güvenlik görevlileri bulunmaktadır. Bunlar şirketlerin elemanlarıdır ve zaman zaman değişmektedirler. Herkes evlerinde rahat rahat oturmaktadır. Arabaları da sitenin bahçesi içindedir. Dışarıdan satıcılar, dilenciler gelişigüzel sitelere girememektedir.

Ramazanda site mensupları oruç tutan güvenlik görevlilerine hayır için yemek vermektedirler. Site sakinlerinin aylık aidatları güvenlik görevlileri nedeniyle artıyor ama gençlere de iş alanı açılmaktadır.

Çiçekçiler

Her köşe başında bol bol çiçekçiler var. Çevre sakinleri her fırsatta çiçek alarak dostluklarını pekiştirmektedirler.

Temizlikçi Kadınlar

Sabahları saat 8:00 – 9:00 arası başları örtülü uzun etekli temizlikçi kadınlar otobüslerden inerek sitelere gitmektedirler.

Özel Veteriner Laboratuvarları

Yörede ev köpeği geleneği yaygın olduğu için sokaklarda sık sık özel veteriner laboratuvarları ve ilânları görülmektedir. Buralarda köpekler tedavi edilmekte ve bu amaçla bol para harcanmaktadır. Bu nedenle özel veterinerler burada rahatlıkla iş yapabilmektedirler.

Lüks Pastaneler

Ana cadde üzerinde lüks pastanelerin sayısının fazlalığı da dikkati çekmektedir. Buralarda hem oturulup bir şeyler yenilmekte, hem de ev için pasta vs. alışverişi yapılmaktadır. Ayrıca hanımların günleri de buralarda düzenlenmektedir. Evinde pasta, börek ve yemek yapamayanlar, günlerini buralarda yapmaktadırlar.

Bahçe Malzemeleri

Sitelerin bahçeleri için fidan satım yerleri, saksılar, süs bitkileri satış yerleri, havuz, balkon malzemeleri, heykeller, ördek vs. gibi havuz malzemeleri de çevrede oldukça fazladır. Bunlarla doğa sevgisi aşılanmakta ve yeniden üretilmektedir.

Balkon Süslemeleri

Site sakinleri balkonlarını süslemek konusunda birbirleriyle yarış etmektedirler. Çeşitli süs bitkileri balkonları süslemektedir. Bunların bir kısmı ise yapaydır. Evlerde salonlara ve duvarlara ünlü ressamın renkli, çerçevesiz tablolarının asılması bir yeniliktir.

Yürüyüş Parkuru

Yöre halkı yürüyüşün sağlık açısından önemini kavramış ve bu konuya çok önem vermektedir. Karı-kocanın, gençlerin, yakınları ile yürüyüşe gitmesi kadar güzel bir sosyal etkinlik yok gibidir. Kuşkusuz, bu ara çeşitli eşofmanlar, spor ayakkabılar, marka giyimler de yarış halindedir. Özel giysileriyle herkes yürüyüş yapmakta ve yürüyüşe özen göstermektedir. Belediyenin yaptığı yürüyüş parkuru da yürüyüşü teşvik etmektedir. Şimdi sentetik olarak yeşil halı halinde yeniden inşa edilmektedir. Yürüyüş sırasında kadınlar birbirleriyle tanışmakta ve yürüyüş arkadaşlıkları oluşturulmaktadır.

Tenis, bisiklete binmeye, basket gibi sporlar için site bahçelerinin de olanakları ölçüsünde tesisler inşa edilmektedir. Bunlar da spora önem vermeyi teşvik etmektedir.

Erkek Katılımı

Erkeklerin ev işlerine katılımı da yörede artmıştır. Bu artış daha çok yiyeceklere ilişkin olarak görülmektedir. Örneğin, salata yapmak, meyve suyu çıkarmak, pazar kahvaltılarını hazırlamak, konuk çağrıldığında mangal yakmak gibi. Bu işler normal ev yaşantısında olduğu gibi pikniklerde de yapılmaktadır. Erkek bu işleri zevkle yapmaktadır. Bu güzel ortamlarda erkek, hem bir görev yapmak için, hem de bir hobi olarak etkinliklerde yer almaktadır.

Ev Hanımlarının Toplumsallaşması

Ev hanımları çocukları sayesinde birbirlerini tanımakta ve iletişime girmektedirler. Çocukları oynarken birbirleriyle sohbet etmekte, birlikte onları baleyeye, buz patenine, basketbola ve jimnastiğe götürerek çalışmayan anneler için çocuklar, toplumsallaşma vesilesi olmaktadır. Ev hanımları site bahçesinde bir araya gelip sohbet etmektedirler. Bazıları çay yapıp getiriyor ve tepsilerle dağıtıp içiyorlar.

Hanımların bir kısmı ayrıca geleneksel “Gün”ler yapmaktadırlar. Altınlı günler yaparak dört çeşit yiyecek hazırlıyorlar. Bazıları ise günlerini civardaki lokantalarda yapmaktadır. Kimi kadınlar yöredeki ticarî dükkânlardan yiyecek ısmarlayarak evlerine yiyecek getirtiyorlar. Piza, pide, su böreği gibi yiyecekler dışarıdan getirtiliyor.

Bunların dışında misafirlik yok. Yani evlere oturmaya gidilmiyor. Bazen bahçede belirli zamanlarda toplanıp kısır ve gözleme partileri düzenleniyor. Kışın karda sucuk partisi düzenleyen sitelere de rastlanmaktadır.

Serbest Zaman Etkinlikleri

İnsanlar geleneksel serbest zaman değerlendirme etkinliklerini terk etmiş gibiler. Örneğin akraba ve komşu ziyaretleri azalmış, onun yerine büyük alışveriş merkezlerine (real, migros, arkadium, galerya gibi) hem alışveriş, hem de vakit geçirmek için, gezmek için gidilmektedir. Çocuklar da götürülerek orada, birlikte yiyip içilmekte, çocuk oyun alanlarında çocuklar oynamaktadır. Aileler oralara arabalarıyla gitmektedirler. Arabası olmayanlar, saat başına kalkan firmaların servisleriyle gidip gelmektedirler. Bu ziyaretler hafta sonları ve bayram tatillerinde yapılmaktadır. Ayrıca yazın yöre sakinleri pikniğe gitmektedirler. Köylüler meyve bahçelerini piknik alanı olarak kullanmaktadırlar. Araba başına veya adam başına bir ücret alan köylüler oraya tuvalet yapmış, su getirmişler. Gelenler orada mangal yapmaktadırlar.

Festivaller, Şenlikler

Özel günlerde festivaller şenlikler yöredeki parklarda yapılmaktadır. Müzik, dans, konserler, çeşitli sportif gösteriler, bu bahar şenliklerinde yer almaktadır. Bu şenliklerde çeşitli firmalar geçici olarak yer almakta, fast food yiyecekler satılmakta ve ticaret yapılmaktadır. Havaî fişekler çeşitli şenliklerde bolca kullanılmaktadır. Şenliklerde sanatçılar da konserler vermektedirler.

Temmuz ve Ağustos aylarında ise herkes yazlığına, memleketine ve tatile gitmektedir. Bu aylarda site daha sakin ve sessiz olmaktadır. Okullar sınavlar bittikten sonra herkes tatile gitmektedir.

Sosyete Pazarları

Yörede açılan İstanbul sosyete pazarları, özellikle hanımların çok rağbet ettikleri alışveriş merkezleridir. Kadın giyim ve eşyalarından başka çocuklar ve erkekler için de bol miktarda eşya bulunduran bu pazarlar modern eşyaları ve son moda giysileri ucuz olarak satmaktadırlar. Haftanın belirli günlerinde açılmaktadır. Ünlü marka eşyaların ve giyimlerin taklitleri satıldığı için ucuz olmaktadır.

Cocuklar ve Gençler

Çocuklar site bahçesinde arkadaşlarıyla birlikte oyun oynamakta, çocuk bahçesinde her türlü oyun olanaklarıyla rahatça eğlenebilmektedirler. Yani, çocuklar çocukluklarını doyusya yaşamaktadırlar. Kent merkezinde hiç oyun olanakları bulunmazken burada çocuklar, çok mutlu olmaktadır.

Gençler ise yine site bahçesinde ve çeşitli eğlence yerlerinde rahatça dinlenip eğlenebilmektedirler. Marketler, parklar, pastane ve ayaküstü yiyecek satan yerler, daha çok gençlerin mekânlarıdır.

Site bahçesi ve yollarda çocuk ve gençler, bisiklet, motor, araba kullanmaktadır. Yöredeki sürücü kursları, adayları yine aynı yörede rahatça çalıştırmaktadırlar. Yörede pek çok özel dersane de var. Gençler kentin merkezine gitmeden oradaki dersanelerden yararlanmaktadırlar. Ayrıca özel ders veren olanaklar da çok sayıdadır. Bilgisayar kursları, İngilizce kursları, bale kursları çok sayıda yer almaktadır.

Kurutulmuş Yiyecekler

Yazın ve sonbaharda evlerin balkonlarında iplere dizilmiş patlıcan, biber gibi yiyeceklerin kurutulmak üzere asıldığını görmekteyiz. Böylece geleneksel halk kültürü alışkanlıklarının korunduğu görülmektedir. Şimdi marketlerde bu tür kurutulmuş yiyecekler de satılmaktadır.

Pazara Gitme

Pazara gitmek de geleneksel halk kültürü alışkanlıklarından birisi olarak yörede sürmektedir. Pazara herkes arabalarla gidip, Pazar civarına park etmektedir. Ayrıca el arabalarıyla, yürüyerek de pazara gidilmektedir. Pazar, yöre insanları için bir gezme ve hava alma aracı olmaktadır. Ayrıca insanlar orada tanıdıklarını görerek iletişimde bulunmaktadırlar. Pazarcıları tanıyıp onlarla sohbet etmektedirler. Pazarda seçme olmadığı, fiş verilmediği halde insanlar yine de oraya gidiyorlar. Çünkü bu bir alışkanlıktır. Pazar bir kültür birikimidir. Tarihsel ve kültürel bir öge olduğu için insanlar pazardan vazgeçememektedir. Kışın bile insanlar pazara yine gidiyor.

Pazar dışında sair günlerde yakın ilçelerden (Ayaş vs.) satıcılar gelip süt, sebze, meyve satmaktadırlar. Halk da bunları taze diye almaktadır. Elllerinde bidonlarla kuyruklara girerek süt almaktadırlar.

Muhtar, uygun mevsimlerde, bayramlarda, hafta sonlarında Ankara dışına geziler düzenlemektedir. Böylece komşular arasında bir kaynaşma olmaktadır.

Ev Köpekleri

Köpek sevgisi, ailelerin pek çoğunda yaygın bir gelenek. Öyle ki köpek de ailenin bir üyesi gibi. Köpeği gezdirmek, başlıca bir uğraşı. Evin herhangi bir üyesi köpeği her gün gezdirmeye çıkarmaktadır. Böylece gezdiren kişi de yürüyüş yapmaktadır. Köpek gezerken etrafı da pislemektedir. Ağaç dipleri, çimenlikler ve kaldırımlar, köpek pislikleriyle dolu.

Ayrıca villalarda köpekler işe yarıyor. Kimseyi eve yanaştırmıyor.

Kandiller

Kandil günlerinde bazı daireler, hamur işi yapıp komşulara dağıtıyor. Fakat bazı daireler bu işi yadırgıyor. Burası köy mü diyor. Dinsel davranışlar bu yörelerde çok yaygın değil. Yörede yeter sayıda câmi var. Câmiye daha çok emekliler gitmektedir. Ezan sesleri her zaman duyuluyor. Ama câmiye gidenler az. Oruç tutanlar oldukça fazla. Mevlüt vs. gibi dinsel etkinlikler pek yaygın değil.

Yüzme Havuzları

Yörede belediyenin ve özel kesimin ticarî yüzme havuzları oldukça yaygın. Gençler yazın bol bol havuzlara gidip orada eğleniyorlar, müzik dinliyorlar, ayaküstü yiyecekler yiyorlar, soğuk şeyler içiyorlar. Havuzlar gençler için dinlenme ve eğlenme olanakları oluyor, arkadaşlık kurmalarına yarıyor.

Emlakçılar

Yöre, daha çok konut yöresi olduğu için her köşe başında emlakçı bulmak olanaklı. Kira ve satış işlemleri genelde emlakçılarla yapılmaktadır.

Sessizlik

Yörede sessizlik egemen, gürültü az. Esasen bu yörenin tercih nedenlerinden birisi de sessizliktir. Kentlerde mikrofonlu kamyonlarla soğan, patates satışı buralarda yok. Pazarlarda bile satıcılar bağırarak satış yapmıyor. Gürültü, sadece civardaki inşatlardan gelmektedir.

Üniversiteler

Yörede çok sayıda üniversite öğrencisi de yer almaktadır. Başkent Üniversitesi (Özel), ODTÜ, Bilkent (Özel), Beytepe, Atılım (Özel), Gazi ve Ankara Üniversitesi öğrencileri kiralık evlerde oturmaktadırlar.

Fitness Center'ler

Yörede özel olarak açılan bu merkezlerde insanlar spora yönlendirilmektedir. Kapalı olarak inşa edilen bu merkezlerde yüzme havuzları, aletli jimnastik olanakları yer almaktadır. Sağlıklı olmak, rejim yapmak isteyenler haftanın belirli günlerinde buralara gitmektedirler.

İyi Su Servisleri

Çok çeşitli firmaların iyi suları sitede dairelere bidonlarla taşınmaktadır. Telefon edilerek su isteniyor. Hemen herkes iyi su kullanıyor.

Ucuz Yiyecek Satan Marketler

Yörede yoksul tabanının gereksinimlerini karşılayan olanaklardan halk ekmeği satan büfeler köşe başlarında yer almaktadır. Öğleyin gelen ekmekler bir saat içinde tükenmektedir.

Her gelen 10-15 adet satın almaktadır. Ucuz yiyecek satan marketler de var. Câminin altındaki Öğütler ve Peynirci marketleri bunlar arasındadır.

SONUC

Çoğu, daha önceden kooperatif yoluyla oluşmuş Çayyolu uydu kenti, sanıldığı gibi sadece varlıkların yaşadığı bir yer değildir. Yörede orta tabaka ve alt tabaka birlikte yaşamaktadır. Yörenin kültürü de bu iki tabakanın bir sentezi olarak oluşmuştur.

Yörede ki lüks mağazalar, orta ve ortanın üstü tabakaların kültürü çocukların beklenti düzeylerini oldukça yükseltmiştir. Çocuklar lüks tüketime özen göstermeye başlamışlardır. İnsanlar, marketlerin, çarşıların bolluğu ile tüketime yönelmektedirler. İnşaatlarda çalışan genç işçilerin de geleneksel davranışlardan uzaklaşmaya başladıkları izlenmektedir. Yöredeki parklarda, orman oluşturma çalışmalarında Yenimahalle Belediyesinin yevmiyeli olarak çalıştırdığı işçi kadınlar da dikkati çekmektedir. Evlerde temizlik işçiliği bulamayan kadınlar, buralarda daha az fiyatla çalışmaktadırlar. Yörenin zenginler semti olarak tanıtılmasının olumsuz sonuçlarından birisi, fiyatların sürekli olarak artmasıdır. Semt pazarlarında, ev fiyatlarında (kira ücreti ve satılık evler), çevrede açılan lüks lokantalardaki fiyatlar bu hususu doğrulamaktadır.

Yöre halkı, geleneksel ve modern kültürü bir arada yaşamaktadır. Yörenin temiz, sakin, evlerin ferah ve sıkışık olmaması, temiz havalı, yolların geniş ve rahat olması gibi nedenlerle yaşadıkları ortamı sevmekte ve orada yaşamaktan mutlu görünüyorlar. Her yere otobüs, dolmuş bulunması, pek çok ailenin araba sahibi olması, yakın bir gelecekte metronun hizmete girmesi, insanların mutluluğunu artırmaktadır. Ankara, bu tür uydu kentlerle daha cazip, yaşanılacak bir kent olmaktadır. Bu cazipliğin göstergeleri olarak, şık bilgisayarlar, büyük alışveriş merkezleri ve yükselen süslü gökdelenler ilk sırada yer almaktadır. Buradaki modern sitelerin kamuoyuna tanıtımlarında vurgulanan sosyolojik bir özellik şu idi: Satın alınan sadece bir konut ya da villa olmayıp, bir yaşam biçimi olduğuydu. “Bu sitelerde konut edinen kişiler, bir daire edinmekten öte, elle tutulmayan, gözle görülmeyen ve ayrıcalıklar dünyası biçiminde özetlenebilen bir karma değeri de satın almaktaydılar. Bu ayrıcalıklar dünyasının özelliği, sitelerin, zaman fukarası iş adamı ve yöneticiler için nezih ve seçkin bir ortamda her türlü sporun yapılabildiği fitness center’ların, boş zamanı değerlendirmek için de sinema, lokanta ve gece kulüplerini içeren bir club’un mevcut olduğu kendi kendine yeterli birer mini kent olmasıydı”.

Uydu kentteki temel toplumsal etkinlik, alışveriştir ve orta sınıf kimliği çoğunlukla tüketim çerçevesinde ortaya konmaktadır. Yeni orta sınıfın ayırıcı özelliği, tasarruftan çok, harcama yapmasıdır. O halde bu tür uydu kent yerleşmelerini daha çok orta tabaka ya da sınıf olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Bugün sözünü ettiğimiz Çayyolu, Ankara’nın en gözde yerleşkesi durumuna gelmiştir.

KAYNAKLAR

1. Tezcan, Mahmut: Kültürel Antropoloji, Ankara 1997, Kültür Bakanlığı Yayını No: 1991.
2. Gümüőöglü, Firdevs (Yayına hazırlayan): 21. Yüzyıl Karşıısında Kent ve İnsan, İstanbul 2001, Bağlam Yayıncılık.
3. Demir, Erol: “Ankara’da Komşuluk İlişkilerinin Farklılaşması”, Cevat Geray’a Armağan, Ankara 2001, Mülkiyeliler Birliğı Yayınları: 25.
4. Şimşek, Ali: Yeni Orta Sınıf, İstanbul 2005, L&M Yayınları.
5. Ayata, Sencer: “Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı”, Kültür Fragmanları-Türkiye’de Gündelik Hayat kitabı içinde. Kandiyoti, Deniz: Saktanber, Ayşe. İstanbul 2003, Metis Yayınları, s.37-56.